

Álvaro Pombo

De aangenomen zoon

Roman

Uit het Spaans vertaald door Elly Bovée

2012

Menken Kasander & Wigman Uitgevers

Leiden

www.mkw-uitgevers.nl

Introductie

De aangenomen zoon is het relaas van Pancho, een schrijver wiens werk tot zijn twijfelachtige trots nog nooit is gepubliceerd. Hij leeft in afzondering samen met zijn bejaarde huishoudster Genoveva en zijn overleden moeder, ook schrijfster, die nog steeds als een schim door zijn bestaan waart. Pancho's lethargie wordt verstoord door het verleden, een duister verleden, als hij bezoek krijgt van de man die als jongen in dienst was van zijn moeder. Op meesterlijke wijze schetst Pombo de ontgoocheling van Pancho als hij zijn greep op de gebeurtenissen verliest en hem uiteindelijk een tragisch lot beschoren blijkt.

Alvaro Pombo werd in 1939 geboren in het noord-Spaanse Santander. Hij studeerde filosofie en woonde geruime tijd in Engeland. Momenteel geldt hij als een van de meest oorspronkelijke en eigenzinnige Spaanse auteurs, schepper van een oeuvre dat zijn weg al heeft gevonden naar vele Europese landen.

De aangenomen zoon

Voor José Carrasco García

Ik ben geen uitzonderlijk persoon. Ik ben niet bespiegelend, niet hartelijk, geen studiebol, geen schrijver. Mijn moeder was schrijfster. Ik ben niet zoals zij, niet zo elegant. Ik ben charmant noch elegant. Ik lijk in niets op haar, hoewel iedereen, als ze ons samen zagen, het tegendeel beweerde. Heel ons leven hebben we hier gewoond, in dit huis. Het is net of het pas gisteren was. Jaren en jaren was mijn moeder de enige die er bestond; altijd mijn enige, altijd verstandige, altijd opgewekte metgezel. Het spel van de onzichtbare boodschappen had zij bijvoorbeeld verzonnen. En het feit dat ze schrijfster was nam in mijn gedachten een belangrijke plaats in, de belangrijkste. De toonkamer van mijn ziel. Er leek geen enkele andere vrouw en praktisch geen enkele andere persoon op heel de wereld te zijn behalve zij. En daarna, Genoveva. Schrijven was net zo'n mysterieuze, consistente, complete en dankbare realiteit als mijn moeder zelf, als het kloosterachtige huis en de blauwgroene tuin en de moestuin tegen de helling. Schrijven was: om elf uur in de tuin gaan zitten en daar tot één uur blijven en ten slotte de folio's herlezen, als de oogst van nieuwe aardappelen, die daarna genummerd en opnieuw geteld werden en tersluiks in grote, blauwe dossiermappen werden opgeborgen. En we houden geen cent meer over. Het geld van grootmoeder was niet genoeg voor twee generaties. Het dividend twee keer per jaar. Steeds schraler en met steeds grotere tussenpozen. Niemand kan me geven wat ik niet heb – zelfs de bank van Letona niet. In feite had mijn moeder nooit enig benul van wat iets kostte. Met geld ben ik, vergeefs, voorzichtig geworden, gierig zelfs. Voor mijn moeder was armoe: geen borrel meer nemen en op thee besparen door water te drinken. Sardines uit blik en boerenbrood als hoofdvoedsel. En alleen op feestdagen whisky in huis. Dat zei ze tenminste: dat armoe iets van de vorige eeuw was; een ramp voor de literatuur. Het waren grappen die ik, zonder te weten waarom, niet leuk vond. Op een keer werd ik kwaad en begon ik haar uit te schelden; ik noemde haar een onnozel mens, een schrijfster van likmevestje, slechter dan Rafael Pérez y Pérez. Ik weet niet waarom ik zo kwaad werd en ook niet waarom ik het haar zo kwalijk nam, zelfs niet nadat ik haar om vergeving voor die beledigingen had gevraagd. Vanaf die dag begon het geheimzinnige gedoe rond mijn vader en begon ik haar, heimelijk, te wantrouwen. En ik begon – als gevolg van die toestand, die samenviel met mijn eerste aanval – tijdens mijn herstelperiode ook te schrijven, na het ontbijt, in bed; en voor het avondeten, na de siësta, in de schommelstoel in de tuin, die hele zomer lang. Want de aanval – de eerste en de hevigste – kreeg ik half mei en ik moest rust houden tot de herfst. En toen mijn moeder hoorde dat ik mijn verhaal in het ruitjesschrift bijna af had, zette ze het hoedje van Matías op, versierd met een fazanteveer, en ging naar de winkel om typepapier voor me te kopen, een indrukwekkend dik pak. Ze was drieëntwintig jaar de deur niet uit geweest. Allebei de kantoorboekhandels waren ervoor nodig. En Genoveva vertelde dat de melkboer die zo kaal is als een biljartbal en zelfs in de kerk zijn pet niet afneemt, dat voor haar op vijfhonderd meter afstand wel deed. Het verhaal heette 'Genesis van de schoenlappers, de motten en de kakkerlakken'. En het wordt nog steeds bewaard. Ik heb de indruk dat het altijd winter is. Er is als het ware iets winters – het coloriet misschien, of misschien de

geluiden, bepaalde geluiden, de razendsnelle muizen die keer op keer als ronde bolletjes vlak langs de muren van de tuin wegschieten, het rusteloze slaan van de knoestige takken van de platanen, de akoestische achtergrond van de Indische kastanjes, het ragfijne licht dat door de noordoostenwind tegen het vallen van de avond enigszins vervaagt... Ik zei laatst nog tegen Genoveva dat we alles jaren geleden al hadden moeten snoeien. Nu zal de apothekersvrouw furieus worden, zal de Heilige Moeder de Kerk zich ermee bemoeien en zal de loco-burgemeester met me komen praten... Op mijn kosten zal het niet gebeuren; ze kunnen maar beter denken dat ik dood ben en dat alleen Genoveva en de katten er nog zijn. En het dak zou vernieuwd moeten worden. En de wc. En het gras zou opnieuw ingezaaid moeten worden. Het barst hier van de teken. De katten uit de hele provincie komen hier naar hartelust smullen. En de luiken zouden vastgezet moeten worden. Je doet in dit huis geen oog dicht. En de voorgevel bladdert zienderogen af... Genoveva heeft me zojuist mijn broodmaal gebracht. Ze struikelde toen ze binnenkwam. Ze is al bijna een oude vrouw. Het barst hier van de kakkerlakken. Vanmiddag, toen ik wakker werd na mijn siësta, vond ik een lange, zwarte kakkerlak in de omslag van mijn laken. Ik voelde geen walging, maar was eerder perplex, alsof het een zeldzame gebeurtenis was. Het is voor een groot deel mijn eigen schuld, omdat ik paperassen en boeken op de grond laat liggen, stukken brood, vuile glazen. Mijn kamer is al in geen maanden schoongemaakt. En het moet al langer dan een maand geleden zijn dat de lakens vervangen werden. Genoveva zou ervan overtuigd moeten worden dat ik een jonger iemand nodig heb. Maar ik zal niet degene zijn die dat doet. In tegenstelling tot mijn moeder, raak ik steeds meer op Genoveva gesteld; het is een egoïstisch gevoel, het gevoel eigenaar te zijn, dat metterjaren is toegenomen, alsof ik in Genoveva, duidelijker dan in enig ander persoon, weerspiegeld zie dat ik de eigenaar ben van deze tuin, van deze moestuin, van dit huis. En er is nog een verschil tussen mijn moeder en mij, dat metterjaren bijna substantieel geworden is: anders dan mijn moeder bekommer ik me niet in het minst over de publicatie van wat ik schrijf. Nooit corrigeer ik iets. Ik heb het gevoel dat ik schrijf alsof het gedikteerd wordt. Ik herlees nauwelijks wat ik schrijf. Langzamerhand zijn de personen verdwenen, zich verliezend in het landschap, veranderend in voorbijgangers in de late middag, koperkleurig als de beregende velden, de glimmende huizen. Na de dood van mijn moeder had ik geen lezer meer. Schrijven is je, op zeer intense wijze, bewust zijn van jezelf. En het zelfbewustzijn wordt alleen maar bevredigd door een ander zelfbewustzijn. Een dubbelleven. Zoals in de *Fenomenologie van de geest*: ieder van ons twee zag de ander hetzelfde doen als hijzelf; ieder deed wat hij van de ander eiste, en dus deden we alleen wat we deden voorzover de ander dat ook deed; elk unilateraal handelen zou voor mijn moeder tijdverspilling zijn geweest, aangezien datgene wat moest gebeuren – maar wat kon er eigenlijk gebeuren, vraag ik me nu af; er is helemaal niets gebeurd – alleen maar kon slagen door ons gezamenlijk handelen, ieder voor zich alleen, gedurende een groot deel van de dag en van de nacht, zonder ooit de tuin, de moestuin of het huis te verlaten. Omdat ik geen lezer meer had, zijn mijn verhalen steeds verder afgeraakt van de menselijke gestalte, van de menselijke gevoelens, als de onbruikbare nalatenschap van een ander ras, verworden tot een chaotische hoop documenten, als de sporen van een buitenaards dier. Het is erg koud in huis. De verwarming is al jaren kapot. Eigenlijk geef ik de voorkeur aan de stoof onder de tafel of het elektrische kacheltje. Genoveva komt nauwelijks de keuken uit, na drie uur 's middags gaat ze nauwelijks bij het fornuis vandaan. Ik heb het gevoel omringd te zijn door dieren of voortdurend de silhouetten van reusachtige dieren langs de wanden te zien bewegen. Gisteren was ik bijvoorbeeld vrijwel meteen na het middageten gaan schrijven,

zonder eerst op bed te gaan liggen. Het begon al avond te worden. Het was een regenachtige, zilveren dag geweest, met een onwerkelijke dageraad en een traag ondergaande, platina zon, die waterig over de zompige velden scheen. Ik ben gewend om te schrijven aan de grote tafel die vlak onder het raam tegen de wand geplaatst is. Ik hou ervan wanneer alleen het dunne, vochtige glas me scheidt van het fosforescerende duister van de avond en nacht. De hele dag had ik last gehad van mijn rug. De zwakke sporen van het zonlicht waren weggevaagd tot er door het natte glas niets meer doordrong dan het suizen van de wind, als een grote wroetende kever in de bosjes en de braamstruiken. En opeens dacht ik de zee te horen, waarvan het bruisen, twee kilometer verderop aan de andere kant van de heuvel, ons huis nooit duidelijk bereikt. Ik had het gevoel dat de zilte, ijsskoude zeelucht mijn longen vulde, als de hese ademhaling van een reusachtige snuit. Ik herinner me dat mijn zinnen zich aaneenregen, zonder aarzeling, zonder adempauze, zo maar uit zichzelf, tot één doorlopend, halfbewust en briljant verhaal. Op dat moment klonk een tik tegen het raam en sloeg ik mijn ogen op. Aan de andere kant van de ruit bewoog zich moeizaam een wit dier voort; net een konijn, maar veel beharder dan een konijn, een soort enorme cavia met rode ogen. Het leek of hij naar binnen wilde; hij nam de hele opening van het venster in beslag; ik bedacht dat het niet lang kon duren voor het wormstekige kozijn het zou begeven, als hij er tegenaan bleef duwen. Opeens draaide hij zich om en verdween met een sprong, zonder geluid, zonder een spoor achter te laten. Ik besloot er niet met Genoveva over te praten en tot vandaag te wachten. Ik zit al de hele middag te wachten, maar er is nog steeds niets gebeurd. Ik ben tot alles in staat.

Er zal niets gebeuren. Niets onverwachts. Niets buitengewoons. Of misschien zal het onverwachte gebeuren, maar zal ik het niet herkennen als het zich voordoet. Heel mijn leven is vergeefs geweest. Dit huis, deze moestuin, deze tuin zijn vergeefs. Vanaf dit moment weet ik niet hoe het verder moet. Ik kan geen enkele conclusie trekken. Genoveva moet al wel zeventig zijn. Ze kent ons allemaal, levend of dood. Maar ze praat er nooit over. Ze kent ons niet echt. En ze heeft niet van ons gehouden. Wij ook niet van haar. Alleen van mij heeft ze gehouden. En ik van haar. Maar vanaf dit moment weet ik niet hoe het verder moet. Het bewustzijn van dit huis is Genoveva, niet ik. Genoveva zal nooit eerder sterven dan het geschreven woord, in tegenstelling tot grootmoeder. Of misschien gaan we wel allebei tegelijk dood, Genoveva en ik, elk in zijn eigen kamer. De melancholie omringt ons vanmiddag. Dit gevoel van nutteloosheid, van incompetentie; dit onvermogen om via onze eigen ledematen en op eigen kracht door te dringen in de uterus van het mysterie van ons leven. En allebei zullen we het gebeurde afsluiten met de stilte, het eeuwenoude stempel dat dit landschap ons heeft toevertrouwd. Soms is de melancholie onrustig. Zelfs ironie verandert soms in melancholie. Die middag was de melancholie onrustig en wispelturig. De hele middag was ik bezig geweest met de papieren van mijn moeders laatste jaren, had ik haar blauwe mappen opengeslagen en weer dichtgedaan zonder een regel te lezen. Al die moeite. Dat hele leven geclassificeerd in de orde van het verval. Ik slenterde door de tuin, door de moestuin en liep naar de sloot. De bedden met de aardappels, worteltjes en de tomatenstokken zijn verwaarloosd. Het gezicht van de eeuwige ondergang is een onbewerkte moestuin; een niet omgespitte tuin is het gedachteloze beeld van de eeuwige ontkenning. O Heer, ik heb de netheid van mijn huis nooit willen liefhebben. Luchtig opgeworpen, rechthoekige zaaibedden, als rijen graven, glooiend onder de brandnetels. Toen ik aan de rand van de sloot kwam was het

nog geen vier uur. Toch begon de schemering over me heen te vallen met ogenschijnlijke haast, de denkbeeldige anticipatie op het verval van een wissel. Heel het westen verdween bijna uit het gezicht: heel die gelaagde gloed, bemost, rozig, waterig, epileptisch. Ongeveer vijftig meter liggen er tussen de sloot en de muur die de moestuin scheidt van het eucalyptusbos, eigendom van de gemeente. Het is een lage muur, niet veel hoger dan een meter; hij is nooit opgeknapt, voorzover ik weet. Opeens had ik het idee dat de dingen rondom me gefascineerd de woeste boog van de braamstruiken volgden in de richting van iets dat bewoog, iets dat compacter en zwarter was dan het doorzichtige grijs van de eucalyptusbomen. Ik dacht dat het een kat was. Een van de halfverwilderde katten, zo groot als konijnen, wild en hongerig als honden, die Genoveva restjes eten en melk gaf. Tegen mijn uitdrukkelijke en herhaaldelijk uitgesproken wens. Ik weet dat omdat ik het met mijn eigen ogen gezien heb. Ik had me 's ochtends verborgen achter het schuurtje dat vroeger door de tuinman werd gebruikt, vol spleten, als jaloezieën. Ik zag haar de keuken uitkomen met twee ijzeren braadpannen en een halfvolle melkkan, in haar schouder tas die aan een dun koord hing, samen met het steelpannetje dat aan een soort buitenaards wapen deed denken. Een grappig effect dat voor een groot deel teniet werd gedaan door de ernstige vastberadenheid van Genoveva. Haar ingetogen, doelgerichte en stille slavinnengang. Ze kroop onder een spar, de enige die er is en die twee- of driehonderd jaar oud is, van veel vroeger datum dan mijn overgrootvader Pedro en de bouw van het huis en de aanleg van de tuin en de moestuin. Onder de spar zijn echte grotten, met kamers en zijkamers, en gangen van bijna twee of drie meter. Je kon haar niet zien, maar je hoorde wel het gemiauwen en het gefleem van de minstens vier- of vijftientig katten, die met hun gulzige jongen de magische, door de machtige takken op de kale met glibberige naalden bedekte grond afgetekende cirkel in- en uitliepen. En ik zag haar terugkeren naar de keuken, gevolgd door een bontgekleurde troep, een troep die zich langzaam verspreidde, tot alleen de kleinste katten overbleven. Dat was haar enige bedrog. Er heerste een dreigende, onbestendige duisternis, als een verkeerd adres, of een verkeerd telefoonnummer. Ik bleef staan en hield me heel stil, op mijn hurken; meer dan normaal ben ik gewend aan duisternis: ik ben zelfs gaan geloven dat ik enigszins dagblind ben. Ik voelde een ongezonde nieuwsgierigheid en absoluut geen angst; een vlaag van moed, niet ongewoon bij mensen zoals ik. En op dat moment bedacht ik dat ik, terwijl ik me stilhield, zelf op een spook moest lijken. Wensend dat dat onbestendige *iets*, donkerder en massiever dan de donkere en poreuze achtergrond van de eucalyptussen, op zijn minst een spook was, deed ik een stuk of zes stappen in die richting.

'Wat doe je daar, Matías?' vroeg Pancho op niet te luide toon, reeds in de wetenschap dat het hier de geest van die eeuwige Matías betrof. 'Wat zit je daar te schijten?'

'Jullie jongeren zijn vandaag de dag maar een stel viezeriken. Jullie denken alleen maar aan smerigheden, iets hoogstaands schiet jullie niet te binnen,' bromde Matías.

'Wat doe je daar op je hurken?' vroeg Pancho, zich herstellend. 'Je gaat toch alleen maar op je hurken zitten om te schijten? Hoogstaand of niet, schijten is een noodzaak waaraan niet valt te ontkomen.'

'Neem me niet kwalijk, jongen, op de plek waar je me ziet, als je me ziet, lig ik al ik weet niet hoeveel jaar dood en begraven, en ik kan je vertellen dat je als dode wel wegrot, maar niet schijt. Wij doden bestaan niet echt.'

Het was dezelfde Matías van altijd: inefficiënt, ad rem, trouw aan zichzelf (trouw, bedoel ik, aan het beeld dat mijn moeder van hem schiep; een figuur zonder betekenis, een doorgewinterde verleider, *a minor character*).

'Ik zou overigens wel willen weten, Matías, of al mijn tantes en mijn moeder met jou

naar bed zijn geweest. Dat zou ik graag willen weten, daar ben ik nieuwsgierig naar. Kun je me niet een of andere bijzonderheid vertellen? Me een beetje inlichten over...'

'Ik was een verleider van schoonzusters. Wat wil je dat ik vertel? Ik ben de risée onder de doden. Ze hebben me volledig aan de kant geschoven, aan gene zijde van het graf. *Eveneens* aan gene zijde; maar je kunt van me aannemen dat ik niet haatdragend ben.'

'Mijn moeder zegt, althans, ik heb het in haar dagboek gelezen, ik heb het haar nooit echt horen zeggen, maar ze schrijft het vaak, tien of twaalf keer voorzover ik me herinner, dat je aantrekkelijk was. Persoonlijk denk ik dat ze je voor de gek hield. Een beetje...'

'Dat is heel goed mogelijk. Ik ben de risée onder de doden.'

'Vat het niet zo zwaar op, man. Mijn moeder was niet bepaald kies. Niet bepaald kies.'

'Ik zou wel willen blijven leven.'

'Daar begrijp ik niets van. In elk geval zou je nu al dood zijn geweest, klinisch dood. Wat maakt het je uit dat je een beetje vroeger gestorven bent?'

'Het was een eerloze dood.'

'De dood is een eerloze ervaring.'

'Ja, maar ik ben verdronken... In mijn zwembroek; dat is belachelijk.'

'Het is maar hoe je het bekijkt. Ik vind het niet belachelijk; in je pyjama sterven is haast nog erger.'

'Dit scherpzinnige gesprek vermoeit me nogal. Je lacht me uit. Ze lachen me allemaal uit, Pancho.'

En terwijl hij dat zei loste hij op. Arme Matías, dacht Pancho terwijl hij naar huis terugkeerde.

Hij stond op toen ik binnenkwam. Hij zat vlak bij de kachel, tegenover Genoveva, op een van de lage stoeltjes. Toen hij ging staan had ik het idee dat hij nog kleiner werd. In die grote regenjas, als een stuk zeildoek waarin hij verdronk; hij had wel tweehonderd jaar oud kunnen zijn. Gebocheld en met een teringachtig uiterlijk, zo mager als een lat; hij zal vijftig zijn geweest. Het is de enige pastoor van Puente de San Juan die ik gekend heb. Ik weet niet of we het goed of slecht met elkaar kunnen vinden. Hij komt eens per maand Genoveva opzoeken. We praten altijd even, zo in het voorbijgaan. Hij heeft geen vaste dagen en ook geen vaste tijden. Maar Genoveva geeft hem altijd een boterham, of hij nu om vier uur in de middag of om vier uur in de ochtend verschijnt.

'Wilt u een glaasje drinken?' wilde Pancho weten, die al naar het woongedeelte liep. Dat was tussen hun tweeën de manier om aan te geven dat ze een poosje wilden kletsen. Pancho glimlachte toen hij dat bedacht, en hij voelde zich voldaan en vrij binnen het keurslijf van zijn leven. Beweeglijk en eeuwig jong in die onveranderlijke en diepgewortelde routine.

Ze gingen de salon in; een kamer waarin Pancho alleen bij speciale gelegenheden kwam. Het was een ruim vertrek, goed gemeubileerd; vroeger, toen grootmoeder nog leefde en de tantes en de moeder van Pancho nog jong waren, was het er zonnig. Nu ontbraken de gloeilampen, en het meubilair was door lakens aan het oog onttrokken, als op een veiling. De matte transparantie van een te koop staand ameublement. Ze namen altijd hetzelfde, een cocktail met meer cognac dan anijs. Pancho bedacht nu dat hij nooit had begrepen waarom hij hen kwam opzoeken; misschien uit plicht, als parochianen, hoewel Genoveva noch Pancho ooit in de kerk kwam; of louter uit beleefdheid, als vrienden, om de tijd te doden. Hij was de enige die regelmatig het huis bezocht.

'Ik heb Matías gesproken, hij verscheen bij de muur van de gemeente,' zei Pancho, de ijzige stilte in de kamer verbrekend.

'En wat had die beste Matías te vertellen? Hij heeft zich al in geen maanden meer laten zien. Ik had graag kennis met hem gemaakt. Het moet een fascinerende kerel geweest zijn. Uw moeder was erg op hem gesteld, heb ik begrepen.'

'Hij gaat achteruit. Hij is erg treurig gestemd. Vanavond konden we elkaar nauwelijks zien. Ik heb de indruk dat de dood hem langzaam heeft aantast.'

'Nu u het over de dood hebt, voelt u zich niet een beetje alleen? Het is hier erg eenzaam.'

'Des te beter. Hoe eenzamer, hoe beter. De eenzaamheid is glad en vlak.'

'In de eenzaamheid hoort men de stem van God. Vindt u niet?'

'Wat moet ik daarop zeggen? Hier hoor je vele stemmen, op het platteland is er voor alles tijd, misschien ook voor God. En dat van die stemmen is misschien een idee van me. Soms zijn ze allemaal eender, heel droevige stemmen, krachtig maar droevig, onveranderlijk. Ik geloof niet dat ik me de stem van God herinner.'

'U moet er attent op zijn. De meest onopvallende is die van God. Je herkent hem meteen. De stem die het minst op je eigen hart, op je eigen droefenis lijkt. De stem van God is glad en vlak.'

'U weet niet wat eenzaamheid is. Hoe zou u het kunnen weten? Met een hele parochie die u naar God moet leiden bent u nooit alleen.'

'Ik heb veel vrije tijd. Dan heb ik niets te doen. Mijn pastoraal werk is geen dagtaak... Ook ik ben alleen. U bent een spiritueel persoon, net als uw moeder, die ruste in vrede. Net als uw grootmoeder.'

'Mijn grootmoeder spiritueel? De anijs stijgt u naar het hoofd, mijnheer pastoor. Kwam u me iets vragen?'

'Nee, absoluut niet. Zelfs daar ben ik niet geschikt voor. Ik kwam Genoveva opzoeken, een ziel van God.'

'Genoveva heeft geen ziel. Ze is voorchristelijk,' verklaarde Pancho nuchter.

Hij wenste dat hij het niet gezegd had. Hij betreurde dat hij de irritatie die dit soort gesprekken altijd bij hem opwekte, niet had kunnen bedwingen. Dat zich ten onrechte toeëigenen van de betekenis van Genoveva's leven gaf Pancho het gevoel dat hij werd beetgenomen. De uiteindelijke betekenis baarde hem niet al te veel zorgen; de uiteindelijke en algemene betekenis, als een troostrijke classificatie zonder enige eloquentie; de enige betekenis die Pancho interesseerde, was de kleine en concrete die dingen en levens krijgen als ze worden uitgesproken. En wat betreft die spiritualiteit: op dat punt zat de pastoor er volledig naast. In dat huis was spiritualiteit noch geest; er waren alleen maar voorstellingen en spoken. De pastoor leek kalm, hoewel treurig. Als iemand die in staat is in de toekomst te kijken; en dat leidde ertoe dat Pancho zich opnieuw beschaamd voelde over zijn irritatie.

'U bent een godsdienstig mens, al verbergt u dat uit trots,' zei de pastoor.

'Wat wilt u uit me loskrijgen?'

'Niets, gelooft u me. Ik zou graag vaker met u willen praten, wij beiden hebben de eenzaamheid gemeen.'

Hij voelde zich moe en had geen zin in een discussie of een verder gesprek. Hij betreurde het dat hij zich had laten verleiden tot een gesprek dat hem veel dichterbij de pastoor bracht dan bij wie ook. Wat heeft God met ons te maken, dacht hij. Een grauwe stilte had zich van hen beiden meester gemaakt, alsof hun gezichten door een groezelige ruit heen te zien waren.

'Als u echt wilt dat we elkaar vaker zien, dan zouden we toch minder gereserveerd moeten zijn. Ik ben vol wantrouwen. Ik verdenk u er bijvoorbeeld van dat u met mij over God praat om me in slaap te sussen en me gerust te stellen. Zo is het toch? Of niet?'

'Ik moest u de groeten van iemand doen.'

'Dat is onmogelijk. Niemand weet op dit moment of ik nog leef of al dood ben. Het maakt niemand iets uit, niemand denkt nog aan me. Als er iemand aan me mocht denken, dan zou het me te binnen schieten. Maar ik herinner me niemand. Er is niemand.'

'Gisteren was er iemand in het café die me vroeg u de groeten te doen. Hij vroeg naar u en zei dat ik u namens hem de groeten moest overbrengen.'

'Dat is een vergissing.'

'U weet best dat dat niet zo is.'

'Wie was het?'

'Ik weet niet hoe hij heet. Hij zei dat hij hier jaren geleden gewerkt had, vijftien jaar geleden geloof ik, lang geleden. Hij sprak met veel genegenheid over u.'

'U moet zich vergist hebben. Ik herinner me niemand. De herinnering, mijnheer pastoor, bestaat niet als ze niet wederzijds is, net als de liefde. Ik ben alles vergeten.'

Hier eindigde het gesprek. Plotseling kreeg Pancho het gevoel dat zijn gespreksgenoot, net als Matías, wegglipte via het kattenluik van de nietszeggende woorden. Hij bracht zijn bezoeker naar het tuinhek. Hij keerde terug, omhuld door de winterse geluiden van takken die kraakten in de wind. Het is niet waar dat ik me hem niet meer herinner, dacht hij. Maar als ik zou toegeven dat ik me hem herinner, dan zou ik ook moeten aanvaarden wat hij geworden is in die vijftien jaar. En dat zou onherroepelijk teveel voor me zijn.